

"Slik kan ytringsfriheten sikres"

"Slik kan ytringsfriheten sikres"

Etter mitt syn er ansattes, og særlig offentlige ansattes, ytringsfrihet ? eller mangel på sådan ? kanskje den største utfordringen vi har på ytringsfrihetsområdet i Norge, skriver NRs generalsekretær i en kronikk i Vårt Land i dag.

Kronikken lyder slik i sin helhet:

Slik kan ytringsfriheten sikres

Av Arne Jensen, generalsekretær i Norsk Redaktørforening

?Ansatte knebles uten lov? lød tittelen på en dobbeltside i Vårt Land torsdag 19. mars. Norske offentlige etater kan lære av Lillesand, Vågå ? eller Stockholm.

 Oppslaget i Vår Land refererer til en undersøkelse finansiert av Fritt Ord, hvor ansatte i en rekke norske offentlige og private foretak forteller at de har arbeidsavtaler som begrenser deres muligheter til å omtale arbeidsplassen offentlig. I noen tilfeller kan det være berettiget og legitimt, for eksempel i forhold til opplysninger underlagt lovbestemt taushetsplikt (i blant annet helsevesenet) eller med tanke på forretningshemmeligheter (typisk i private virksomheter). Ofte er imidlertid begrensningene ikke ment å ivareta denne typen hensyn, men skal derimot primært beskytte arbeidsgiver mot ubehagelig kritikk eller debatt rundt egen virksomhet.

 Særlig når det kommer til offentlige virksomheter er selvsagt dette sterkt beklagelig. Ansattes ytringsfrihet, og vern av såkalte varslere, handler ikke bare om den enkelte ansattes rettigheter. Like mye handler det om samfunnets behov for informasjon og for at noen tør å si fra om potensielt kritikkverdige forhold. Fagfolk som er aktive i den offentlige debatt vil også bidra til å berike den, simpelthen fordi de besitter kunnskap. I stedet opplever vi stadig oftere at nettopp de som har innsikt og kompetanse er de som blir forsøkt forhindret fra å delta i det offentlige ordskiftet.

 Oslo Redaktørforening (OR) har, gjennom tre ulike undersøkelser, dokumentert skremmende tilstander i deler av det offentlige Norge. I 2004 gjennomførte OR en undersøkelse blant skoleledere i Oslo og Akershus. Der svarte 80 av 157 skoleledere bekreftende på spørsmålet ?

Opplever du, eller har du opplevd at kravet til lojalitet overfor arbeidsgiver har gjort at du har vegret deg for å delta i den offentlige debatten?? Tilsvarende svarte over 70 prosent at kravene til lojalitet var blitt strengere de siste årene.

 I 2014 gjentok OR undersøkelsen ? i forbindelse med jubileumsåret for Grunnloven. Denne gangen hadde vi utvidet deltakergruppen til også å omfatte sykepleiere og politifolk. Totalt svarte 42 prosent at de hadde vegret seg for å delta i det offentlige ordskiftet, av hensyn til arbeidsgivers lojalitetskrav. Det er altså lite som tyder på at ting utvikler seg til det bedre.

 Parallelt med dette ser vi at stadig flere kommuner og andre offentlige etater utarbeider informasjonsstrategier og kommunikasjonsplaner, hvor hovedmålet er å få egen etat til å fremstå i et best mulig lys. Ord som ?merkevarebygging? og ?omdømmestrategier? har blitt stadig mer vanlige i det offentlige Norge. I en slik tenkning har ytringsfrihet, kritikk og åpen debatt dårlige levevilkår. Kommunen skal snakke med én stemme. Budskapet skal være ?helhetlig?,

som også er et ord som går igjen.

 Etter mitt syn er ansattes, og særlig offentlige ansattes, ytringsfrihet ? eller mangel på sådan ? kanskje den største utfordringen vi har på ytringsfrihetsområdet i Norge. Hva skal til for å forbedre situasjonen, gi ansatte reell ytringsfrihet, beskytte varslere og gjennom alt dette også heve kvaliteten på det offentlige ordskiftet?

Jeg tror tre grep er nødvendige:

 * Alle norske offentlige etater bør gå gjennom sine reglementer og retningslinjer, med sikte på å utforme prinsipper som ikke bare sikrer de ansattes rettigheter, men som oppfordrer til deltakelse.

Lyspunkter finnes. I Lillesand kommunes informasjonsreglement heter det:

- Ansatte har full rett til å kunne kontakte og uttale seg til media også i omstridte spørsmål innad i kommunen, hele tiden innenfor grenser satt av lovbestemt taushetsplikt.

- Kommunen vil ikke etterforske eller anmelde ansattes kontakt med media gitt de samme grenser.

- Den enkelte ansatte skal gjøre oppmerksom på at det dreier seg om personlige ytringer og ikke ytringer eller uttalelser pva kommunen. Kommunal stillingstittel, brev, faks eller e-post skal derfor ikke brukes.

- Hver ansatt skal lojalt gjennomføre kommunale vedtak, men må også vedtak er fattet, kunne påtale kritikkverdige forhold eller utilsiktede virkninger.

 I Vågå kommune har man gått et skritt lengre:

Vågå kommune ønsker å oppmuntre sine tilsette til å ta del i den offentlige debatten, ut frå sine egne faglige og interessemessige føresetnader, men den enkelte tilsette pliktar i så måte å gi klart til kjenne at dette då er personlege synspunkt og ikkje ei uttale på vegne av Vågå kommune.

Reglementene er blant annet inspirert av Stockholm stads inforeglement, der det heter:

Det är en självklar rättighet för våra medarbetare att få ta kontakt med och uttala sig för medierna(?) Yttrandefrihet och meddelarfriheten tillhör grundstenarna i den svenska demokratin. Efterforskning av anställdas kontakter med medierna får därför inte förekomma.

 * Det andre som må skje er at vi må endre og tydeliggjøre den såkalte varslorparagrafen i arbeidsmiljøloven. §2-4 lyder i dag:

(1) Arbeidstaker har rett til å varsle om kritikkverdige forhold i virksomheten.

Utfordringen er at begrepet ?forsvarlig? er så vanskelig å forstå at det i realiteten medfører at

mange lar være å varsle, fordi de ikke er sikre på om det er innenfor eller utenfor lovens grenser.

 * Det beste ville vært om man også for varslere fulgte de svenske prinsippene og innførte et såkalt etterforskningsforbud med hensyn til hvem som er medienes kilder. Det ville gitt mange varslere en helt annen trygghet enn i dag. Dette siste er det mulig å få gjort noe med i forbindelse med den forestående utarbeidelsen av ny straffeprosesslov.

Nesten hver eneste dag lytter jeg til historier fra redaktører og journalister som sliter med å få folk i det offentlige i tale, eller å få tak i helt elementære opplysninger, fordi redselen råder i mange etater. Det er ikke en situasjon som er vårt åpne demokratiske samfunn verdig.

2015.03.25

Nei
Nei